

Семенов Олена Миколаївна
доктор педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
завідувач кафедри української мови і літератури

МЕДІА&ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ КАМПУС ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ

Анотація: Здійснено розгляд окремих аспектів ключових слів «інфомедійна грамотність», «інфомедійна грамотність учителя-словесника», окреслено напрями діяльності освітньо-дослідницького центру «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ кампус, який реалізується в рамках проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» (IREX) в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка. Зроблено висновок, що реалізація проекту дозволить оптимізувати процес формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів української мови і літератури, а також комунікативної взаємодії «університет – школа», що спрямована на особистісний і професійний розвиток суб'єктів освітнього процесу .

Ключові слова: інфомедійна грамотність, критичне мислення, майбутній учитель української мови і літератури, освітньо-дослідницький центр «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ кампус», Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка.

Постановка проблеми. Інфомедійну грамотність або компетентність інформаційної, медійної грамотності на початку XXI століття фахівці розглядають як невід'ємну складову фахової компетентності учителя-словесника. Пояснюють це і тим, що компетентність учня у вільному володінні державною мовою, відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020) [1], наповнюється уміннями, зокрема, здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо; здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей.

Робота з медіатекстом потребує розвиненого критичного мислення, умінь ставити запитання, вести діалог, обґрунтовувати свою позицію, визначати причини і наслідки явищ та подій, сформованої культури слухання, бажання здійснювати ретельний пошук необхідної інформації. Водночас, як показують результати дослідження PISA 2018 (Programme for International Student Assessment/Міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень

учнів), за показником читацької компетентності (здатності сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал) учні /студенти українських шкіл /училищ віком до п'ятнадцяти років набрали в середньому лише 466 балів із 1000 можливих [6]. Важливість формування читацької компетентності, навчити учнів критичного аналізу медіаінформації посилює необхідність формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів української мови і літератури.

Майстер-класи з інфомедійної грамотності команди IREX у 2019-2020 рр., у яких брала участь команда кафедри української мови і літератури в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка, спонукали переосмислити інструменти (у т.ч. змішаного) навчання, збагатити програми мовно-методичних дисциплін концептом інфомедійної грамотності і розробити мікропроект «Освітньо-дослідницький центр «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ кампус». Актуальність мікропроекту зумовлена соціальним замовленням щодо формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-тьюторів на засадах академічної доброчесності та міжрегіональної партнерської взаємодії.

Зв'язок проблеми з важливими науковими та практичними завданнями. Дослідження здійснюється відповідно до документів ЮНЕСКО «Медіа та інформаційна грамотність: Зміцнення прав людини, протидія радикалізації та екстремізму», Указу Президента України №47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України». Мікропроект пов'язуємо також з імплементацією ідей проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», що виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки та Посольства Великої Британії в Україні, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси.

Мета статті. У межах статті окреслимо окремі аспекти ключовго слова «інфомедійна грамотність», напрями діяльності освітньо-дослідницького центру «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ кампус в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка як засобу формування формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Окреслимо ключове слово «інфомедійна грамотність». У Щорічнику ЮНЕСКО «Медіа та інформаційна грамотність: Зміцнення прав людини, протидія радикалізації та екстремізму» описано п'ять законів інфомедійної грамотності, відповідно до яких інформація, комунікація, засоби масової інформації, технології, Інтернет використовують для критичної громадянської активності та сталого розвитку [5]. Американський дослідник Р. Хобс характеризує інфомедійну грамотність як «спектр когнітивних, емоційних та соціальних компетенцій щодо використання тексту, інструментів та технологій; навички критичного мислення та аналізу; як практику складання повідомлень і творчості; як командну роботу та співпрацю» [7, р.134].

Інфомедійну грамотність або компетентність інформаційної, медійної грамотності розглядаємо як невід'ємну складову фахової компетентності учителя-словесника і виділяємо такі підскладники, як критичне мислення (здатність критично оцінювати медіатексти й виявляти маніпулятивний контент медіа, аналізувати й оцінювати медіаповідомлення, відрізнити факти від суджень, виявляти фейки), інформаційна етика і толерантність (уміння ставити запитання, пояснювати лексеми «ворожнечі в мас-медіа», етично спілкуватися). З-поміж умінь, важливих для майбутнього вчителя, виділяємо інфомедійні уміння, зокрема уміння тлумачити текст інтерв'ю, репортажу з урахуванням його специфіки, працювати з фактами й аргументами, аналізувати фото, постери, інфографіку, аргументовано пояснювати власне бачення сприйнятої інформації, створювати медіатексти різних жанрів з дотриманням таких комунікативних якостей мовлення, як точність, логічність, коректність. Н.Пономаренко слушно зауважує, що журналістські жанри об'єднані спільною метою – донести інформацію реципієнтам, однак в інтерв'ю інформація передається у форматі запитання – відповідь з людиною, яка має відношення до цієї інформації, репортаж репрезентує інформацію з місця події, а розслідування – це журналістський матеріал, що сформований в наслідку з'ясування обставин (зазвичай тих, що приховувалися). Такий журналістський жанр, як лонгрід, зазвичай властивий блогінгу і має такі характерні особливості: наявність авторського бачення проблеми, аргументи до фактів, що відображені в тексті, унікальний стиль викладу матеріалу [3].

Основу інфомедійної грамотності становить критичне мислення. Це проявляється в уміннях ставити запитання, вести діалог, обґрунтовувати свою позицію, визначати причини і наслідки явищ та подій, а також у культурі слухання. Слушно зауважує Д.Дьюї про те, що це активний процес, який надає можливість контролювати інформацію, ставити її під сумнів, об'єднувати, переробляти, відкидати, аргументовано висловлювати самостійні судження [2, с.31]. У мовно-методичній підготовці майбутнього вчителя-словесника акцентуємо на здатності інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, зокрема медіа текстах, виконувати комплексний дослідницький/медіапроект.

Мету реалізації програми з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах з урахуванням інфомедійним компонентом убачаємо у подвійному імплементації: через імплементацію інфомедійної грамотності на заняттях в університеті (8 компетентностей, 9 шляхів реалізації) готуємось/працюємо над м'якою інтеграцією інфомедійної грамотності у навчальні предмети, зокрема «Українська мова» у загальноосвітніх закладах. Завдання занять: сприяти формуванню інфомедійної грамотності (зокрема, формуванню культури дослідницької роботи із медіатекстом на засадах академічної доброчесності) майбутніх учителів-тьюторів УМЛ, а також сприяти функціонуванню української мови в засобах медіа в місті та області [дет. 4; 8].

На виконання означених завдань з урахуванням кращих практик в СумДПУ імені А.С.Макаренка колективом кафедри української мови і

літератури розроблено проєкт «Освітньо-дослідницький центр «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬський кампус». Такий центр розглядаємо як науково-методичний підрозділ ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури СумДПУ імені А.С. Макаренка, що здійснює фахово-методичну, дослідницьку, освітньо-консультативну роботу з метою формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-тьюторів на засадах академічної доброчесності та міжрегіональної партнерської взаємодії, активно сприяє функціонуванню і популяризації вживання української мови в засобах медіа у м. Суми, Сумської області. Означимо основні напрями роботи освітньо-дослідницького центру «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬський кампус».

Фахово-методичний напрям передбачає розроблення та апробацію інноваційного навчально-методичного забезпечення формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-тьюторів (конспекти занять, е-посібник) у межах неформальної освіти в різних формах (тренінг, мовний тренінг, квест, вебквест, майстер-клас, медіахаб) із залученням здобувачів освіти філологічної та журналістської спеціальностей. в умовах ЗЗСО та МАН; створення відеобанку занять з української мови і літератури, у яких інтегровано інфомедійну грамотність, у межах неформальної освіти; проведення для студентських проблемних груп у межах неформальної освіти та розвитку soft skills занять у різних формах (бінарні заняття, тренінг, мовний тренінг, квест, вебквест, майстер-клас, медіахаб); на основі вивчення й узагальнення вітчизняного, європейського досвіду розроблення фрагментів занять дисциплін мовно-літературного, методичного циклу у межах неформальної освіти, конспектів уроків та/або виховних заходів з української мови і літератури із імплементацією інфомедійної грамотності; створення відеобанку занять з української мови і літератури, у яких інтегровано інфомедійну грамотність, для учнів середньої та старшої школи у межах неформальної освіти; - апробація інноваційного навчально-методичного забезпечення формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-тьюторів (конспекти занять, е-посібник); організація та проведення конкурсів методичних розробок з інфомедійним компонентом для ЗЗСО, сприяння професійному розвитку педагогічних працівників з метою підвищення якості дослідницької роботи з медіатекстом.

Дослідницький напрям спрямований на дослідження актуальних питань імплементації інфомедійної грамотності у мовно-літературну підготовку здобувачів освіти, актуальних питань медіакультури вчителя; проведення науково-методичних конференцій; Інтернет-конференцій; дослідження шкільних підручників з української мови і літератури на наявність імплементації інфомедійного компонента.

Культурно-освітній напрям спрямований на організацію і проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед академічної спільноти, освітян, місцевої громади відповідно до профілю діяльності Центру з метою популяризації результатів роботи.

Прокоментуємо фахово-методичний напрям діяльності освітньо-дослідницького центру на прикладі курсу методики навчання української мови

у старшій школі, який доповнюємо питаннями медіадидактики, моделювання планів-конспектів уроків, гуртків, виховних заходів із використанням засобів медіаосвіти; підготовки медіапроектів у процесі педагогічної практики. Зокрема, до розділу курсу «Методика мовленнєвого розвитку учнів 10-11 класів» пропонуємо тему «Навчання української мови у вимірах медіа грамотності». Компетентності з інфомедійної грамотності майбутніх учителів української мови і літератури, на які спрямовано заняття за цією темою: медіаграмотність, критичне мислення, соціальна толерантність, стійкість до впливів, фактчекінг, інформаційна грамотність, візуальна грамотність, інноваційність, розвиток креативності. Мета заняття - сприяти оволодінню студентів прийомами ефективної та безпечної взаємодії з медіатекстом, формування умінь критично осмислювати медіа інформацію, конструктивно спілкуватися в колективі, створювати і використовувати авторські медіаосвітні продукти (медіатексти) у професійній діяльності.

На занятті використовуємо такі методи: метод «мозковий штурм» (виконуємо завдання «Яке словосполучення найбільш вдало, на Вашу думку, пояснює термін «медіапростір»); метод «Снігова куля» (У кожного студента є перелік ключових понять, з яких він шляхом порівняння з іншими визначеннями має запропонувати власне визначення поняття «медіаграмотність»); метод «Два-чотири-разом» (визначаємо вид неякісної інформації: учасники обговорюють новини з новинних стрічок, називаючи вид неправдивої інформації; розрізняємо види фотофейків (реальне фото одного місця/людини, представлене як зображення іншої території/людини; підробка, тобто фото, оброблене у графічному редакторі (наприклад, у фотошопі) з додаванням або затиранням деяких елементів; обрізане фото (іноді такий фейк вважають різновидом підробки), на якому частина фото вирізається з контексту й завдяки цьому його значення часто змінюється на протилежне), важливих для формування вмінь забезпечувати здійснювати аргументований критичний огляд інформації, аналізувати й оцінювати повідомлення, формувати етику спілкування, протидіяти мові ворожнечі. Застосування методу мікродослідження (наприклад, «Наші ЗМІ...- наша безграмотність», «Мовленнєва чистота радіоефіру», «Мова рекламних оголошень та ін.) є доцільним для удосконалення умінь збирати, аналізувати і пояснювати допущені помилки представниками медіагалузі в засобах масової інформації, прогнозувати вплив допущених помилок на сприйняття інформації реципієнтами. Апробація запропонованих методів, дозволяє оптимізувати процес формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів української мови і літератури, а також комунікативну взаємодію «університет – школа», що спрямована на особистісний і професійний розвиток суб'єктів освітнього процесу .

Отже, узагальнення теоретичного пошуку дає підстави окреслити ключові слова «інфомедійна грамотність», «інфомедійна грамотність учителя-словесника». Інфомедійну грамотність розглядаємо як невід'ємну складову фахової компетентності учителя-словесника і виділяємо такі підскладники, як критичне мислення (здатність критично оцінювати медіатексти й виявляти

маніпулятивний контент медіа, аналізувати й оцінювати медіаповідомлення, відрізнити факти від суджень, виявляти фейки), інформаційна етика і толерантність (уміння ставити запитання, пояснювати лексеми «ворожнечі в мас-медіа», етично спілкуватися).

Освітньо-дослідницький центр «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬСЬКИЙ кампус» розглядаємо як науково-методичний підрозділ ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури СумДПУ імені А.С. Макаренка, що здійснює фахово-методичну, дослідницьку, освітньо-консультативну роботу з метою формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів-тьюторів на засадах академічної доброчесності та міжрегіональної партнерської взаємодії, активно сприяє функціонуванню і популяризації вживання української мови в засобах медіа у м. Суми, Сумської області. Реалізація проекту дозволить оптимізувати процес формування інфомедійної грамотності майбутніх учителів української мови і літератури, а також комунікативної взаємодії «університет – школа», що спрямована на особистісний і професійний розвиток суб'єктів освітнього процесу .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової середньої освіти (2020) Відновлено з: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
2. Дьюи, Дж. (1999). *Психологія і педагогіка мислення (Как мы мыслим)*. Москва: Лабиринт.
3. Пономаренко, Н.П. (2020). Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. (Дис. канд. пед. наук: 13.00.04). Суми.
4. Семенов О. МЕДІАКУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ //Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту». – Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2020. – с. 167-173.
5. European Parliament resolution of 16 December 2008 on media literacy in a digital world (2008/2129 (INI)). European Parliament: portal. Retrieved from: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6- TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN>
6. PISA 2018 Insights and Interpretations 2018 Andreas Schleicher Retrieved from: <https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>
7. Hobbs, R. (1998). The seven great debates in the media literacy movement. *Journal of Communication*, 48(1), 16–32. Retrieved from: 10.1111/j.1460-2466.1998.tb02734.
8. SEMENOG, O., SEMENIKHINA, O., OLESHKO, P., PRIMA, R., VARAVA, O., & PYKALIUK, R. (2020). Formation of Media Educational Skills of a Future Teacher in the Professional Training. *Revista Romaneasca*

Summary:

Some aspects of the key words «infomedia literacy», «infomedia literacy of the teacher-philologist» are considered, the directions of activity of the educational-research center "MEDIA&TEACHER's campus» at Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, which is implemented within the project «Study and distinguish: info-media literacy» (IREX) at Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, are outlined. It is concluded that the project will optimize the process of formation of infomedia literacy of future Ukrainian language and literature teachers, as well as communicative interaction «university – school», which is directed to private and professional development of the members of educational process.

Key words: infomedia literacy, future teacher of Ukrainian language and literature, educational and research center «MEDIA & TEACHER's campus», professional development, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko.